

فتح خرمشهر:

ملاحظات و ضرورتها

محمد درودیان

خرمشهر پس از یک دوره مقاومت ۴۰ روزه در برابر متجاوزین و پس از یک دوره اشغال ۲۰ ماهه، سرانجام در تاریخ سوم خردادماه سال ۱۳۶۱ با اجرای عملیات بیت المقدس آزاد شد. هم اکنون ۲۵ سال از زمان مقاومت در خرمشهر و ۲۳ سال از زمان آزادسازی این شهر می گذرد. نام خرمشهر در یک فرآیند سیاسی - نظامی و اجتماعی به یک نماد تبدیل شده و امروز مفهوم مقاومت و پیروزی در جنگ با نام خرمشهر در هم آمیخته و معنا می شود. خرمشهر برای نسل برآمده از دوره مقاومت و آزادسازی، نامی بزرگتر از یک شهر و ورای یک حادثه یا یک عملیات است. مجموعه این ملاحظات سبب شده است فتح خرمشهر به یک حادثه بزرگ تاریخی در فرهنگ و تاریخ ایران و انقلاب و جنگ تبدیل شود.

از نظر نظامی، مقاومت در خرمشهر به منزله شکل گیری قدرت جدید دفاعی بود. همین امر محاسبات عراق را در هم ریخت و مهمترین نتیجه آن شکست عراق در استراتژی جنگ برق آسا بود. بسط و تعمیق مفاهیم و روشهای دوره مقاومت، موجب گسترش عقلانیت جدید دفاعی شد. آزادسازی مناطق اشغالی در تداوم این روند صورت گرفت و فتح خرمشهر به منزله بلوغ قدرت دفاعی ایران بود. از نظر سیاسی - استراتژیک، فتح خرمشهر نقطه چرخش در روند تحولات سیاسی - نظامی جنگ محسوب می شود و پس از آن ماهیت جنگ تغییر کرد. اگر پیش از فتح خرمشهر، اهداف جنگ ناظر بر به مخاطره انداختن موجودیت نظام برآمده از انقلاب و در نتیجه شکست یک انقلاب بود با فتح خرمشهر مجدداً همان نگرانیهایی که با پیروزی انقلاب حاصل شده بود، ایجاد شد زیرا پیامدهای شکست عراق به منزله زلزله جدیدی در خاورمیانه بود. همان چشم اندازی که با پیروزی انقلاب ترسیم شده بود. با فرض پذیرش این حادثه به عنوان یک حماسه تاریخی، این پرسش وجود دارد که اساساً با اینگونه

رخدادها چگونه باید برخورد کرد؟ به عبارت دیگر نسبت حوادث بزرگ تاریخی با تاریخ و سرنوشت حیات سیاسی - اجتماعی یک جامعه چیست؟ چگونه می توان یک جامعه را در امتداد رخدادهای بزرگ تاریخی هدایت کرد؟

بدیهی است پاسخ به این پرسشها نیاز به تامل و تحقیقات عمیقی دارد ولی می توان بر این موضوع تأکید کرد که این گونه حوادث بزرگ از دو ویژگی برخوردارند که باید مورد توجه قرار گیرد:

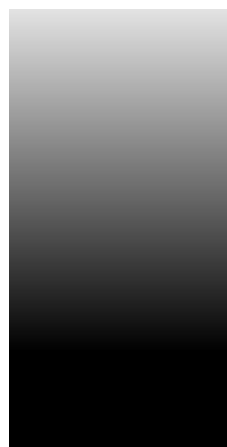
(۱) حوادث بزرگ تاریخی حاصل تلاقی رخدادها و روندهای خاصی هستند که موجب بروز و ظهور آن می شود. همین ویژگی ها موجب تکرار ناپذیری حوادث بزرگ می شوند.

(۲) حوادث بزرگ جریان ساز، الهام بخش و مؤثر بر حال و آینده هستند و همواره با تفسیر و رویکردهای جدید مورد بازبینی و باز تولید قرار می گیرند.

با این توضیح می توان اجمالاً به این موضوع اشاره کرد که فتح خرمشهر و تحولات جنگ پیش و پس از آن، حاصل تحولات سیاسی - اجتماعی در ایران است که در یک مرحله منجر به سقوط شاه شد و بعدها در مقاومت در برابر تجاوز ارتش عراق ظهور کرد و سپس موجب فتح خرمشهر شد و بعدها ادامه جنگ متأثر از همین تحولات بود. بنابراین با شناخت ماهیت تحولات سیاسی - اجتماعی، باورها و اعتقادات و رفتارهای یک نسل و بررسی سایر مؤلفه ها و متغیرها می توان تا اندازه ای منطق حاکم بر وقوع حادثه بزرگ فتح خرمشهر را ادراک کرد.

فتح خرمشهر بر پایه همین ملاحظات، تحقیر تاریخی ملت ایران را که در نتیجه اشغال بخشهایی از کشور مان به وجود آمده بود بر طرف ساخت. لذا مردم در واکنش به این رخداد بزرگ، جشن ملی برگزار کردند، همانگونه که سقوط شاه و پیروزی انقلاب اسلامی، در پاسخ به تحقیر تاریخی ملت ایران در حد فاصل سقوط صفویه، منجر به برپایی جشن ملی شد.

حوادث بزرگ تاریخی به دلیل منطق حاکم بر شکل گیری و وقوع آنها، دارای قدرت اثر گذاری بر

حال و آینده هستند و می‌توانند تاریخ‌ساز و هویت‌بخش باشند. الگوسازی، تولید آگاهی و معرفت، تعیین معیار و جهت‌دهی و سایر امور از جمله دستاوردها و پیامدهای حوادث بزرگ تاریخی هستند. امتداد مفاهیم و معانی مندرج در نام خرمشهر به عنوان یک نام بزرگ و تاریخی صرفاً با تجلیل از گذشته تحقق نمی‌یابد؛ بلکه باید بر پایه بزرگیها و عظمت حاصل از مقاومت و پیروزی در خرمشهر، در سراسر کشور به طور عام و در خرمشهر به طور خاص زمینه‌استقرار سامان جدیدی رافراهم کرد. در غیر این صورت حماسه فتح خرمشهر صرفاً در حد یک خاطره مطرح خواهد شد و تجلیل از آن در قالب عبارت پردازیهای مختلف به عادت سالانه‌ای تبدیل خواهد شد. به عبارت دیگر در مواجهه با حوادث بزرگ تاریخی، سطحی‌نگری و برخورد صرفاً تبلیغاتی همانند نگرش یک بعدی و یا نقد غیرمنصفانه، می‌تواند اثر ویرانگر داشته باشد؛ زیرا هر دو روش به یک میزان در تخریب یک میراث تاریخی سهیم هستند. به عبارت دیگر نقد یک تصمیم تاریخی می‌تواند اراده تصمیم‌گیری یک ملت را در موارد مشابه مخدوش کند، چنانکه برخورد سطحی مانع از پشتوانه‌سازی برای تصمیم‌گیری بر پایه تجربیات حاصل از گذشته خواهد شد.